

tapljajo že čez malo dni z ravno tolikim veseljem in pogumom, kakor stari. Nosijo sicer ponižno, pa vendar čedno obleko, zgorej rujavkasto sivo, spodej belo z rujavo zarobljenim perjem. Na Francozkem pravijo, da so povodni kosje kakor slavci ponočni pevci, in jih zavolj tega zlo hvalijo. Velikokrat smo že opazovali, in vendar nismo zamogli zapaziti take lastnosti in mislimo, da je to ravno tako napčno, kakor to, da se dobivajo povodni kosje tudi z vedno črnimi persni.

Te ljube živalice, brez katerih se potok ravno tako ne more misliti, kakor skedenj ne brez sternadov ali vrabcov, živijo po vseh hribih in se naletijo še precej visoko po planinah. Po zimi se vidijo večkrat na nezamerznjenih studencih daleč proč od potokov.

Sme se reči, da kjer so postervi, so navadno tudi povodni kosje. Vjeti mladiči se navadijo z muhami in červi, ki živijo v moki, počasi slavčkovega živeža, so kmali krotki in prijazni; stari pa ostanejo plašni in le malokdaj kaj hočejo jesti.

Mythologične drobtine.

(Po narodnih pripovedkah razglša Dav. Terstenjak.)

XII. 0 Preglavici.

Preglavica se prikazuje ljudem na cestah in po polju. Je črna žena, pa brez glave; zato se veli Preglavica. Če se ji ogneš, ničesar ti ne bo storila; če jej pa derzno nasproti greš, oslepila te bo ali ti roke poterla. Več nisem mogel zvediti o njej. — Mislim, da je to lužička Připolnica in česka Polednica. Menda je v njej osebljena kakšna poletna vročinska bolezen, ker tudi Boxhorn (Resp. Mosc.) govori o ruskem poldnevem duhu z enakimi lastnostmi. „*Daemonem quoque meridianum Moskovitae metuunt et colunt. Ille enim, dum jam maturae resecantur fruges, habitu viduae lugentis ruri obambulat, operariisque uni vel pluribus brachia frangit et crura*“. Drugi pravijo, da se Preglavica vozi v sivi megli in kugo donaša.

XIII. 0 Vancašu.

Kedar ljudje studence kopljejo, pa dolgo vode ne najdejo, pravijo: „Boš mogel Vancašu ofer dati“. Vancati pomenja v okolici tomaševski vodo iskati. Imamo še na Štírskem in Horvaškem rodbine z imenom Vancaš. Merzle vrelce Slovenci kaj obrajtajo. Iz njih si prerokujejo prihodnje reči, in pri Valvasorju lahko vidiš namalano, kako je fant na drevesno rasoho zlezal, da bi dekle v studencovem zercalu njega kot prihodnjega ženina zagledalo. Rasoha pa se zlomi in fant obleži mertev pred ubogim dekletom. (Valvasor Topogr. histor. Beschreib. V. Buch. pag. 476). Večidel mislijo, da pri izviru

studenčine v globoki zemlji čuje bela kača,*) ali pa lindvert, sén, drak. O takošni studenčnici govori tudi Valvasor (IV, 596), ktera je tekla blizo Logatca, in pri kateri je lintvert ležal. Ta je imela še lastnost, da so žene lahko porodile, če so se te vode napile.

Nekterim studenčnicam pripisujejo omladivno moč. Takšna je blizo Cmureka. Kdor se v takšnih studenicah na Jurjevo ali Kerstnikovo koplje, je zmirom zdrav. Nekteri, posebno žene, radi v takšne studenice mečejo kuroslek (*ranunculus acris*). To navado imajo tudi Rusi (Karamzin 1, 73. 74.) Kakor se Serbi na Jurjevo, radi umivajo z vodó, ki iz lopat mlinskega kolesa kapiclja, tako tudi slovenske ženke. Že na drugem mestu sem omenil, da so Ložani svoje dni hodili v votlino neke pečine, v kateri nikdar ni vode zmanjkalo, tam eden drugega škropit in tako deža prosit. Takšno navado tudi najdemo pri drugih narodih.

XIV. Kaj storijo Slovenci, kedar se črez vodo peljejo!

Kedar se Slovenci črez vodó peljejo, na levo stran trikrat v vodo plunijo, ker jim potem vodni mož škodovati ne more. Ravno takó tudi plunijo, kedar mlado tele zagledajo, da ga ne zvrčijo (*verschreien*). Kedar se peljejo mimo kakšnega vertolca (*vertinca*), veržejo ženske belo rutico vanj, da jih Gestrin ne uloví. Peljal sem se črez Dravo z nekim godcom. Ko smo se pripeljali do nevarnega mesta, je začel v trompeto trobiti, da bi vodno ženo odgnal. — Trobljenje, pokanje z biči je hudim duhom zoperno, zato še tu pa tam na Jurjevo pred solničnim izhodom fanti z gajžlami pokajo in v roge trobijo, da bi copernice odgnali. Dosti povest je tudi med narodom, da copernice zvonkega glasa ne terpijo, in da so zvone v globoko vodo vergle.

XV. O Vetrihu, Vetronu.

Na Pohorju je jezerce, mužnat kraj. Pravi se mu černa mlaka, černo jezero. Ako vanj veržeš kamenček, razjeziš hudega duha Vetriha ali Vetrona; in hitro ti napravi veter, blisk, grom in točo.***) V staroterški fari so še kmetje, kateri se pišejo Vetrih. Takšno vero imajo tudi Nemci (glej Lothars Volkssagen 232)

XVI. O zakladih.

Zakladov je dosti skritih v starih gradovih. Večidel je straži bela kača z zlato krono, ktere nikdar ne odloži, razun kedar se kopat gre. Tudi černi pes rad leži na torišču, kjer so denarji

*) Kači se pripisuje po veri starih narodov ozdravivna moč. Slovenci posebno porajtajo kačje kamenčke (glej Valvasor IV. str. 468 itd.)

**) Valvasor (4, 562) pravi, da ta, kdor na gori Kermi o poldne z gajžlo poka, napravi nevihto.

pokopani. Če vidi kdo po noči denarje cvesti, mora hitro vzeti praprotnega semena in ga tam potrositi. Drugi dan bo lahko vzdignil denarje.

XVII. 0 prerokovavnem rešetu.

V naši vesi je živel moder mož. Vsikdar jo je zadel s sejanjem. Imel je zmirom nar lepše žito in pšenico. Malokedaj ga je pri spravljanju sena dež poškopil. O njem so pravili, da ima prerokovavno rešeto. Kot fantič sem prišel k njemu in ga prosil, naj mi pokaže svoje rešeto. Ali moj možak me je s palico pognal. Rešeto je sveta posodva. Menken piše (2, 227) od polskega kralja Vladislava: „Habebat autem duces belli pythouissam quandam, quae de flumine cribro haustam, nec defluentem, ut ferebatur, ducens aquam exercitum praecedebat et hoc signo eis victoriam promittebat“. Tudi stari Rimljani so imeli vero v prerokovavno rešeto, glej Plinius 28, 3.

XVIII. 0 votlem kamnu.

Poznal sem človeka na Pohorju, kateri bolne ljudi skoz votle pečine poriva in tako ozdravlja. Pečino imenujejo: Votel kamen. Tudi Valvasor (IV, 560) omenja takšnega kamna v logu Medvedici blizu Turjaka, skoz ktere bolne spuščajo. Takošen način ozdravljanja tudi poznajo Nemci (Grimm, Deutsche Myth. 1118.)

XIX. 0 čudotvornih drevasih.

Poznal sem ženo, kateri niso hteli otroci rasti: Šla je na Pohorje po jerebičnih vejic, ktere je v vodi skuhala in potem otroke v vodi kopala, da bi otroci bolje rastle. Valvasor (IV. 578) govori od čudotvornega bora v polhovograški fari v vasi Usamaturce (?), kteremu so enake lastnosti pripisovali. Jeli še drevo sedaj stoji? Pohorci pripovedajo, da v jerebiko nikdar ne udari.

XX. 0 proročnem zercalu.

Že sem omenil čudotvornega zercala. Pa tudi kaj porajtajo Slovenke na proročne zercala (Weissagespiegel). Redko so več najti. Vidil sem enkrat enega, bilo je okroglo in iz meda zlito. Zlivati je še le nektere babke znajo na božični večer. O polnoči božični pa v nje gledajo dekleta, da zagledajo prihodnjega ženina svojega. Še Valvasor (Ehre des Herzogth. Krain. 438) omenja takšnega „Teufelspiegel“.

XXI. 0 Boginjah, Boginkah.

Vodne deklice se pri Rusih velijo Bôginjke, od bôga, buga, val, unda, sansk.: bangha, die Welle. Njim pripisujejo proročno moč. Tudi na Kranjskem so se prerokovavne žene velele Bôginje (Valvasor Topogr. hist. Besch. V. B. 478)

XXII. Otročja igra Dubek.

Kedar so črešnje zrele, smo jih šli otroci tergat, in sicer s pečenom (Stengel) vred po dve in dve jagodi. Potem smo je obesili na kakšno šibico in veseli kričali: Jaz imam deset dubekov, jaz imam dvadeset dubekov itd. Zanimiva je beseda dubek. V serbsčini (Vuk Rječnik 142) se veli dubak, cerasi genus, eine Art Kirschen. Šavničar pa tudi konja vodi kričé: Dub, dub! in matere tudi otroke učijo z glasom: dub, dub! hoditi. V serbsčini pa so pet najdem dubak, Gängelwagen, machina, qua stare et incedere discunt parvuli; dubiti, aufrechtstehen.

XXIII. 0 Sumpru.

Da te Sumper vzame! sem večkrat čul jezne matere kleti. Več nisem mogel zvedeti o tem hudem duhu. Popovič, slavni naš rojak, (pag. 523) piše, da tudi Nemci na Českem okoli Heba (Eger) poznajo hudega duha Zember. Ker so ti Nemci na meji slovanskih Lužičanov, in tudi ti poznajo malika Somper (Neue lausitz. Monatschrift 1805. 1—18), se je gotovo od slovanskih Lužičanov preselil k Nemcom v Čeah. Na Koroškem so še rodbine z imenom Sumper. Tudi Bavarci ga poznajo in ga inenujejo Semp(er) (Schneller 3, 12. 250) in pripovedajo o njem, da malopridnim otrokom vamp razreže in v njega kamnja naloži. Tudi Bavarci so ga vtegnili od Slovincov prejeti, kateri so kraj Raknice itd. stanovali.

XXIV. 0 Nohtih.

Nohte Slovenci kaj častijo. Pravijo, da kdor si v petek nohte reže, tega nikdar zobje ne bolijo. Kdor pa si v nedeljo nohte reže, ta ina nesrečo celi teden. Nekteri odrezane nohte v škatljici hranijo in za tram položijo, ker to srečo k hramu prinese. Rusi bolnemu na rokah in nogah nohte odrežejo, nje v jajce skozi luknjico spustijo, luknjico zaterdijo, in jajce v les zanesó, da ga tič odnese in z jajcom tudi bolezen (Ermann Archiv für wissenschaft. Kunde Russlands I. 1841. str. 627). Enake vere o moči nohtov so imeli stari Gerki, Latini in Germani (glej Hesiod op. et d. 742. Plinius hist. nat. XXVIII. c. s. sect. 5.)

XXV. 0 Grilu.

Ko smo otročki iz šole šli in grilovo luknjico našli, smo kričali cepetaje in v luknico položivši pšenični klas:

Čuri, muri, gospon gril!

Pojd'te vun! —

Vaši konji pa so v popovi pšenici.

Dve besedi ste važni v tej otročji igri. Čuri sansk. džiri pomenja — gril, in muri, pa — čern, toraj čuri muri — gril černi. Rajni slavni baron Hammer mi je povedal, ko sem ga obiskal na njegovem gradu Hainfeldu, da tudi današnji Persi grila imenujejo: čur mur, mur čur.

Pop Petar Fraščić,

spisao „tumačenje saltira hrvackoga“ leta 1463.

V carskoj knjižnici v Beču je mnogo slovenskih knjig, mnogo slovenskoga bisera, čudo naše radosti, čudo naše dike. Ja sam lani v trih brojih „Katoličkoga Lista“ opisao jednu knjigu, koju je napisao neki Vid Omisljanin v Roču (v Istrii) leta 1396, a sada hoću v „Glasniku“ na kratko opisati drugu hrvatskimi (glagolskimi) pismeni pisano. V njoj su vsi psalmi, t. j. psalterij. Ina 131 list; nekoliko jih je kožnih a nekoliko papirnih. Na zadnjem listu zapisao je pisac ovo:

„Tumačenje saltira hrvackoga“.

„Va ime božie¹⁾ i svete Marie i svih svetih božjih, amen. Lét Gospodnjih 1463, to pišah pop Petr i grešni priděvkom Fraščić, komu je zemla mat, a otačastvo grob, a bogatastvo grěši. I kada je²⁾ pišah i nekada běh[i] v mišlenju, da me misal prehajaše, zač mlad běh, i pročaja³⁾. I pišah je v Lindarě sědeći. I v to isto lěto běse po Istrě⁴⁾ malo žita, i gladno běše, i ja dovole⁵⁾ krat lačan běh[i]⁶⁾. I zato vas prosim, bratijě draga, ki kolě bude čtěl sie⁷⁾ knjigi⁸⁾, ako bim⁹⁾ se kdě premrsil¹⁰⁾, prosim vas, neproklnite me, na recite: ako si živ, Bog ti odpusti grěhi, ako si mrtav, Bog ti primi dušu v pokoj věčni. I spisah je gospodinu pre¹¹⁾ Matii Kubodskemu plovanu v to vrěme počtenomu mužu i razumnomu. I on me plati i darovā kako dobr muž i počten, i k tomu mi pomorē s velike moje nevole, v koj ja běh[i]. Bog mu je plati. To pišah ruka grěšniča¹²⁾. To je tlk psaltira. Bog s nami, Amen.“

Dakle i ova knjiga je istranka, jer „Lindar“ je v Istri blizu Pazina. A ne znamo, je li Lindarac bio Fraščić ili nije, jer njegovo „sědeći“ toga ne očituje; samo znamo, da bijaše „mlad pop“. A što znamenuje: „spisah“? Ne valja misliti, da je sám „pohrvatilo“, nego

¹⁾ Mnogo ima skraćenih besēd, ali ja je popunih. — ²⁾ Ovo „je“ može biti srēdnji spol v jednini = id, i 4 padež v množini, ako je mislio knjige.

³⁾ Et caetera. — ⁴⁾ Ovako, a ne: Istria, kako Vlasi i Niemci. — ⁵⁾ Dovolje = mnogo. — ⁶⁾ Ovo i je naměsto pustoga jera (ѣ), zato sam ga zatvorio. —

⁷⁾ Ove. — ⁸⁾ Knjiga je Blatt, a knjige, knjigy v množini jesu Buch, što sam lani v „Katoličkom L.“ dokazao. — ⁹⁾ „Bim“ nije „bih“. —

¹⁰⁾ „Mrsiti“, „premrsti“, „omrsiti se“ je našim ljudem a) Fleischspeisen essen, a „mrs“ Fleischspeise, a „mrsni dan“ Fleischtag; b) Frühstück, a njemu je: pogrěšiti. — ¹¹⁾ Pre znači prete, presbyter = pop, duhovnik. I „Don“ govore Vlasi. — ¹²⁾ Grěšniča.